

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Parlementaire informatie, besluitvorming en vertegenwoordiging
Schmidt, O.

Citation

Schmidt, O. (1977). Boekbespreking van: Parlementaire informatie, besluitvorming en vertegenwoordiging. *Acta Politica*, 12: 1977(4), 528-533. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451815>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451815>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

letzten Endes immer auf Internationalisierung des *Kapitaleigentums* fusst'.³ Wat relatief weinig voorkomt, is de *internationalisatie* van kapitaal-eigendom (bovendien zeg ik op p. 32 alleen dat het uitzonderlijk is bij ondernemingen; bij banken ligt het wellicht anders).

Wat de verhalen over de ontwikkeling van de handel aangaat, raad ik een ieder aan niet af te gaan op wat C. van mijn betoog maakt, maar te lezen wat ik er op p. 31-32 precies over zeg. Ook wat ik over Lenin en Luxemburg zeg, vergelijk men maar met de oorspronkelijke teksten; er wordt niets verdraaid en ik geef de relevante definities van beide auteurs *volledig* weer.

7 *De EEG en de integratie* – Van mijn kritiek op de politicologische integratietheorieën van Haas en Lindberg geeft C., tekenend genoeg, niets weer; toch was deze kritiek bij mijn weten in Nederlandse politicologische kringen nog niet eerder geuit.

Ook op mijn behandeling van de hypothesen, die ik in de marxistische literatuur over de integratie aantrof, gaat C. niet in. Dat is jammer, want alleen op die manier zou de discussie verder kunnen komen (maar ik krijg hier en daar de indruk dat dit niet de bedoeling is).

8 *Conclusie* – C's bespreking van mijn scriptie voldoet niet aan elementaire normen van wetenschappelijke kritiek en argumentatie. Dit, gecombineerd met de toon van de kritiek en verwijzing naar mijn werkzaamheden in de FSW-A in Amsterdam, wekt bij mij het vermoeden dat andere dan wetenschappelijke overwegingen hebben voorgelegen bij het bespreken van deze scriptie, bijna drie jaar na dato. Als kwalificatie voor het geheel heb ik slechts één woord: *zielig*.

S. Stuurman

Noten

- 1 Als C. nog eens een wetenschapstheoretisch debat wil voeren, wijs ik hem nu vast op het feit, dat ik mijn positie daarin uitvoerig heb uiteen gezet in een vorig jaar verschenen artikel (S. Stuurman, De crisis van de neo-positivistische wetenschapstheorie, *De Gids*, jrg. 139, nr. 4, 1976, p. 260-284).
- 2 Voor een beter begrip van de 'determinatie in laatste instantie' verwijs ik C. naar L. Althusser, *Contradiction et surdetermination*, in *Pour Marx*.
- 3 E. Mandel, *De Spätkapitalismus*, Frankfurt a. Main 1972, p. 301.

M. P. C. M. van Schendelen: **Parlementaire Informatie, besluitvorming en vertegenwoordiging**. Universitaire Pers Rotterdam, 1975.

De auteur van dit Rotterdamse proefschrift schrijft in zijn inleiding '... de auteur stáát voor zijn eindprodukt en benadert zelf de eindprodukten van anderen ook graag kritisch'. Zo'n opmerking getuigt van een gezonde dosis zelfvertrouwen en maakt het een recensent mogelijk frank en vrij het betreffende boek te bespreken.

Het eerste hoofdstuk, getiteld 'Parlementaire representatie en informatie' geeft een overzicht van een aantal theorieën over de rol van het parlement in het politieke systeem. De auteur (hierna: MvS) laat een drietal representatiebenaderingen, de input-, throughput- en output-benaderingen de revue passeren, constateert dat elk van deze benaderingen partiëel is en formuleert dan een eigen theorie, gebaseerd op de systeemtheorie en de informatietheorie.

Hoofdstuk 2, 'Algemene kenmerken van drie parlementen', behandelt de rol en de

interne structuur van de Nederlandse Tweede Kamer, het Britse Lagerhuis en het Amerikaanse Congres. Voor de bespreking van het Nederlandse parlement maakt MvS gebruik van de uitkomsten van een enquête, die hij in april en mei 1972 heeft gehouden en waarop 131 leden van de Tweede Kamer hebben geantwoord. Het modale kamerlid blijkt een man van middelbare leeftijd te zijn, universitair geschoold en pas kort lid van het parlement. Voor de Lagerhuis- en Congresleden geldt hetzelfde, wat MvS concludeert uit de (omvangrijke) literatuur over deze instellingen. Na deze uiteenzetting over de persoonlijke kenmerken van parlementsleden bespreekt MvS de structurele kenmerken van de drie parlementen. In het Congres zijn de commissies het belangrijkste, in het Lagerhuis de fracties en in de Tweede Kamer bestaat een soort mengvorm tussen beide stelsels, met een zeker overwicht van de fracties. Tot slot van dit hoofdstuk behandelt MvS de wetgevende procesgang en de hulpmiddelen waarover de drie parlementen beschikken.

Hoofdstuk 3, 'Algemene kenmerken van drie parlementaire omgevingen' geeft een analyse van de parlementaire omgevingsdelen (de term is van MvS): de overheden (regering en ambtelijk apparaat), politieke partijen, pressiegroepen en actiegroepen, massamedia, burgers. Voor elk van de drie parlementen schetst MvS de relaties tussen deze instellingen en de betreffende volksvertegenwoordiging.

In hoofdstuk 4, qua aantal bladzijden het langste, rapporteert MvS de uitkomsten van de eerdergenoemde enquête onder Tweede Kamerleden en vergelijkt hij deze met de situatie in Groot-Brittannië en de Verenigde Staten. De enquête had voornamelijk betrekking op de informatiebronnen die kamerleden hanteren bij het nemen van parlementaire besluiten. De fracties zijn volgens twee criteria ingedeeld: naar grootte (groot, midden, klein) en naar politieke opstelling (regeringsfractie of oppositie). MvS vat op p. 136 zijn empirische resultaten als volgt samen: '... over het parlementaire informatienetwerk (kan) het volgende beeld opgesteld worden:

- 1 Het netwerk is sterk *hiërarchisch*. Er is een elite en non-elite van informatiebronnen.
(Opmerking van O. S.: Het blijkt dat
a. het eigen archief, geheugen, ervaring; b. departement(en) en minister(s); c. wetenschappelijke publicaties hoog gewaardeerd worden als informatiebron)
- 2 Het netwerk is zeer *omvangrijk*. Alle onderscheiden bronnen worden in meerdere of mindere mate van betekenis geacht.
- 3 Het netwerk is zeer *variabel*. Fractiegrootte en fractiekleur zijn regelmatig differentiërende factoren. Vaste samenhangen tussen de informatie dimensies zijn schaars.
- 4 Het netwerk is zeer *productief*. Kamerleden ontvangen zeer veel . . . gegevens. Ongevraagde toezending overheerst boven scanning.
- 5 Het netwerk is van *invloed* op de oordeelsvorming van kamerleden. Bepaalde bronnen scoren zeer hoog op de invloedsladder, zowel bij de casus als in het algemeen. Kamerleden zijn verre van gesloten besluitvormende systemen'.
(Opmerking van O. S.: In de enquête wordt onderscheid gemaakt tussen a. een wetsvoorstel dat door een kamerlid voor zijn fractie wordt behandeld. Zo'n wetsvoorstel noemt MvS de 'casus'; 97 respondenten behandelden een casus. b. andere wetsvoorstellen).

Omdat direct vergelijkbare onderzoeken voor het Lagerhuis en het Congres ontbreken, geeft MvS een overzicht van de betreffende (onderzoeks)literatuur en relateert dan de Britse en Amerikaanse situatie aan de Nederlandse.

Het vijfde hoofdstuk, 'Van individuele informatiestromen naar collectieve besluit-

vorming' behandelt het verband tussen de, in het vierde hoofdstuk besproken, individuele informatiestromen en het collectieve besluitvormingsproces. Het resultaat van de informatiestromen naar de fractiedeskundige is een bepaalde 'informatiegraad' van deze deskundige. MvS operationaliseert deze informatiegraad aan de hand van de antwoorden op enquêtevragen over de mate waarin de respondent zichzelf en andere kamerleden geïnformeerd acht over wetsvoorstellen (zowel over de casus als over wetsvoorstellen in het algemeen). Het blijkt dat fractiedeskundigen een hogere informatiegraad hebben voor het wetsontwerp dat zij voor hun fractie behandelen dan voor andere wetsontwerpen en dat hun informatiegraad ook hoger is dan die van de niet-fractiedeskundigen.

Slechts een twintigtal kamerleden blijken gedetailleerd geïnformeerd te zijn over de meeste wetsvoorstellen. 'De kleine groep van goed geïnformeerde kamerleden bestaat uit de desbetreffende fractiedeskundigen' (p. 166). De kamerleden die niet goed geïnformeerd zijn over een wetsvoorstel richten zich in hun oordeel, en eventueel in hun stemgedrag, naar de fractiedeskundige en niet naar de fractieleiders. MvS spreekt van de 'relatieve onbelangrijkheid van de fractieleiders' (p. 169). De stemadvisering door de fractiedeskundigen maakt de plenaire uitkomsten in hoge mate voorspelbaar (p. 175). In het Congres blijkt de 'state party delegation' de belangrijkste stemadviseur te zijn, de fractiegenoten die uit dezelfde staten afkomstig zijn. Althans volgens een onderzoek, waaruit blijkt dat bij ongeveer 90 % van de stemmingen de congresleden in dezelfde richting stemden als de 'state party delegation'. MvS wijst terecht op de methodologische problemen die samenhangen met de overgang van geconstateerde stemovereenkomst naar gepostuleerde stemadvisering. In het Lagerhuis blijken de 'frontbenchers en namens deze de Whips voortdurend stemadviezen (te) produceren voor de backbenchers. De stemadviezen blijken in de praktijk een groot sanctionerend vermogen te hebben' (p. 181). In het Britse parlement zijn het niet zozeer de specialisten, maar eerder de politieke fractieleiders die uitmaken welk besluit de gehele fractie moet nemen.

In hoofdstuk 6, 'Informatie, representatie en parlement', komt MvS terug op de in het eerste hoofdstuk besproken theoretische benaderingen. De aangetroffen empirische verbanden worden nu 'samengevat tot een algemeen model van parlementaire informatie' (p. 192-193). MvS constateert dat geen van de bestaande representatietheorieën overeenkomt met het door hem aangetroffen beeld van parlementaire informatie. 'Waar behoefte aan bestaat is een theorie van representatie, die meer empirisch is. De empirie is hier het informatieproces' (p. 205). Deze betere theorie meent MvS gevonden te hebben in de theorie van de invloedsrepresentatie, waarin men de nadruk legt op de vraag in hoeverre de invloedsverhoudingen in het parlement overeenkomen met de invloedsverhoudingen tussen de omgevingsdelen van het parlement.

Tot zover de samenvatting van de inhoud van dit proefschrift. Mijn oordeel over het boek is negatief. Alleen de beschrijvende delen, met name hoofdstuk 2, bevatten interessante gegevens over verschillende aspecten van de drie besproken parlementen. Als zodanig is dit hoofdstuk een nuttige bijdrage tot de politicologische literatuur. Dat kan helaas niet worden gezegd van de theoretische en empirische beschouwingen die een groot deel van het boek vullen.

Theoretisch is het boek warrig. Dat begint al in hoofdstuk 1, als MvS de 'vele bestaande representatiebenaderingen van het parlement' tot drie groepen terugbrengt (p. 6). Bij de input-benaderingen neemt de reflectie-idee een belangrijke plaats in. Binnen deze reflectieidee onderscheidt MvS dan weer drie opvattingen, nl. demo-

grafische reflectie, reflectie van opinies en reflectie van belangen. De lezer is dan ook verrast als hij op blz. 7 te horen krijgt 'Tot de representatietheorieën, die de inputaspecten van het parlementaire proces benadrukken, kunnen naast de reflectiebenaderingen nog twee andere gerekend worden'. De eerste van deze twee andere benaderingen is dan de electorale representatie, waarvan 'de empirie leert dat (zij) onvolledige reflectie is' (p. 7). Het is volstrekt onduidelijk wat de status van de reflectie is. Een theorie? Een benadering? Iets moois waarop een theorie beoordeeld moet worden?

Na zo een aantal representatietheorieën behandeld te hebben, vindt MvS dat zij in meerdere of mindere mate partiël zijn, in die zin dat één of enkele aspecten van het parlementaire proces worden centraal gesteld. Dit nu is een kenmerk van elke theorie en de vier oorzaken voor de partialiteit die MvS opsomt gelden dan ook voor alles en nog wat en zeker niet exclusief voor het parlement:

- 1 '... de pluriformiteit van het parlementaire verschijnsel zelf';
- 2 '... de conceptuele en ontologische monomanie'; met deze niet al te duidelijke woorden geeft MvS aan, dat men vaak zoekt naar het 'wezen' van het parlement;
- 3 '... de afkeer om de werkelijkheid als uitgangspunt voor een representatietheorie te nemen'; de term 'uitgangspunt' is hier zeer vreemd: bedoelt MvS dat een theorie toetsbaar moet zijn? of komt zij zonder meer uit de werkelijkheid voort?;
- 4 '... politieke representatie (is) ook voorwerp van waarden en normen'.

Tegenover deze partiële theoretische benaderingen stelt MvS een opensysteem benadering die zich 'niet (mag) beperken tot één of enkele aspecten...', doch het geheel van input, throughput en output (dient) te omvatten' (p. 13). MvS schetst dan een dergelijke open-systeem benadering en deelt op p. 25 de verbouwereerde lezer mee: 'Bovenstaand (vereenvoudigd) informatiemodel krijgt pas nut door empirische toepassing. Vanwege de variabiliteit binnen het model, is beperking van het onderzoeksveld wenselijk. Bijvoorbeeld: een bepaalde bron, een bepaald issue, een bepaalde informatiele relatie, etcetera'. In de praktijk blijkt dus de systeembenadering minstens zo partiël als de door MvS verguisde theorieën! MvS maakt het zich niet moeilijk, want alles wat parlement *heet, is* ook een parlement: 'Dat de term zeer verschillend functionerende en gestructureerde systemen omvat, levert geen theoretische onoverkomelijkheid op. Het model staat zulke variatie toe' (p. 18). Dat is het nu juist: het model staat alle mogelijke variatie toe, van het parlement in Tsjechovskari (autonome republiek Tsjoewasjië), via het Nederlandse parlement tot het Amerikaanse Congres. Deze gebrekkige analyse leidt ertoe dat MvS vele malen vervalft in een enerzijds-anderzijds redenering, die uiteraard niets toevoegt aan kennis over het parlement. Bijvoorbeeld op p. 211: 'De bestaande theorieën bleken ten opzichte van het parlementaire proces een partiële reikwijdte te hebben, die zich soms in de meer synthetische benadering van de invloedsrepresentatie laat opnemen. Onverenigbaarheden zijn echter evenzeer mogelijk, vooral op normatief niveau'.

Dit in- en uitpraten resulteert soms in platitudes, zoals op blz. 81 over de machtsverhouding tussen regering en parlement: 'Het politieke zwaartepunt ligt in ieder geval niet bij de oppositie'. Soms lijkt het zelfs of MvS zich niet voldoende realiseert wat hij enkele bladzijden eerder heeft geschreven. Een frappant voorbeeld van zo'n inconsistentie vinden we op de bladzijden 194 en 205. 'De theorie van de reflectie van *opinies en belangen* lijkt hier meer bij aan te sluiten. Het probleem is echter dat opinies en belangen zich moeilijk in informatiele termen laten definiëren' (194). 'Waar behoefte aan bestaat is een theorie van representatie, die meer empirisch is.

De empirie is hier het informatieproces' (205). De politicologische empirische theorie die MvS voorstaat, heeft kennelijk niet te maken met opinies en belangen. Wat zou dan de inhoudelijke betekenis van zo'n theorie zijn?

Het deel van het proefschrift, waar de empirische toetsing wordt besproken is helaas al even teleurstellend. Dit komt voornamelijk door de in methodologisch opzicht gebrekkige manier waarop de analyse is uitgevoerd. Maar ook door de manier waarop de gegevens zijn verzameld. Zo is het opvallend, dat verreweg de meeste vragen uit de enquête betrekking hebben op de opinies van de kamerleden — naar hun feitelijk gedrag is niet gevraagd. Er is bijvoorbeeld geen vraag gesteld naar de frequentie van aanwezigheid bij plenaire zittingen, hoewel zo'n eenvoudige variabele de beschouwing over de waarde van het plenum als informatiebron (p. 114-115) heel wat relevanter had gemaakt.

Het analyseren van methodologische fouten in een data-analyse vergt veel ruimte en in het kader van deze bespreking zal ik me dan ook tot twee frappante staaltjes beperken.

Ongeacht het meetniveau van de variabelen gebruikt MvS de associatiemaat gamma, die alleen geschikt is voor ordinale variabelen. Dit leidt soms tot ongefundeerde conclusies. MvS onderzoekt bijvoorbeeld in tabel A-9 (p. 227), of er een samenhang bestaat tussen de manier waarop het parlementslid zijn informatie heeft verkregen voor de casus en de manier waarop hij in het algemeen informatie verkrijgt. Beide nominale variabelen hebben als waarden 'ongevraagd, opgevraagd, geen verschil'. Omdat MvS gamma gebruikt, is het van belang in welke volgorde deze waarden staan gerangschikt. Als we dan ook in deze tabel een variabele anders ordenen (b.v. opgevraagd-ongevraagd-geen verschil), vinden we een gammawaarde van 0,004 (MvS vind 0,47). De 'substantiële samenhang' (nl. 0,47) waar MvS over spreekt op p. 227 is dan ook volledig afhankelijk van de manier waarop hij zijn tabel opstelt, aangezien dezelfde data een gammawaarde van vrijwel 0 kunnen opleveren. MvS' conclusie dat 'de casus-wetsvoorstellen door de meeste respondenten representatief voor hun legislatieve informatieproces in het algemeen geacht . . . worden' (p. 228) volgt dan ook niet uit zijn analyse. Een tweede voorbeeld van methodologisch feilen vinden wij in tabel A-2 (p. 222) waar MvS de fractiegrootte (groot, midden, klein) aan de fractiekleur (regeringsfractie of oppositie) relateert. De weergave en de analyse van deze eenvoudige 2x3 tabel zijn slecht. Alleen de percentages in de cellen worden weergegeven. Bij omrekening (m.b.t. tabel A-1) tot absolute getallen raakt de lezer in verwarring, tot hij merkt dat twee percentages in de tabel verwisseld zijn. De interpretatie van het gevonden verband ($\gamma = 0,55$) is op zijn zachtst gezegd vreemd. Het is de moeite waard om de betreffende alinea in zijn geheel te citeren, daarbij bedenkend dat het gaat om een samenhang tussen één nominale variabele (fractiekleur) en één ordinale variabele (fractiegrootte). 'Dit betekent dat tussen beide variabelen een zekere contaminatie bestaat, vooral ten aanzien van sommige fractiecategorieën (middelgrote fracties als onafhankelijken). Bovendien impliceert dit dat eigenschappen van genoemde fracties uit beide variabelen verklaard kunnen worden (bicausaliteit)'. (p. 222). Bij MvS levert één tabel wel zeer veel informatie op! Afgezien van een in dit verband vreemde term als bicausaliteit en van de ongeoorloofde toespitsing van het verband op sommige fractie-categorieën is het zeer opvallend dat bepaalde waarden van variabelen als 'onafhankelijk' worden aangeduid. De technische term 'onafhankelijk' is hier *ten onrechte* gebruikt, want beide variabelen zijn niet onafhankelijk van elkaar en bovendien *verkeerd* gebruikt omdat in deze zin alleen variabelen, maar geen waarden van va-

riabelen, onafhankelijk kunnen zijn.

Al met al een teleurstellend boek, waarvan het lezen ook nog een moeilijke opgave is door het loodzware taalgebruik van de auteur, wat uit de gegeven citaten wel afdoende naar voren zal zijn gekomen.

O. Schmidt

J. J. van Cuilenburg, *Lezer, krant en politiek*, Amsterdam 1977; G. W. Noomen, *Beweren en motiveren*, Amsterdam 1977

Op 17 juni 1970 bestaat dagblad De Tijd 125 jaar. Tot uitbundig feesten komt het door de slechte commerciële omstandigheden van de krant niet. Nog geen jaar later is de toestand zo penibel dat de redactie een wanhoopscampagne moet starten onder het motto 'Wij gaan door met De Tijd'. De bedoeling is te komen tot een 'Tijd 'nieuwe formule': een progressieve katholieke kwaliteitskrant. Alle redactionele enthousiasme en financiële injecties uit de fondsen van CRM ten spijt overlijdt de patient echter op 31 augustus 1974. Rentabiliteitsoverwegingen dicteren de criteria volgens welke de VNU concerndirectie overgaat tot actieve euthanasie. De Tijd als dagblad is niet meer. Maar omdat het lijkt ter beschikking van de wetenschap is gesteld wordt er in zekere zin toch doorggegaan en wel door het tweetal onderzoekers dat al eerder in opdracht van De Tijd een inhoudsanalyse en lezerskringonderzoek had uitgevoerd. Onmiddellijk na het officiële bericht van opheffing startten zij een al eerder voorgenomen vervolgonderzoek waarop zij dan onlangs zijn gepromoveerd. Met enige nadruk presenteren zij hun aanpak als een proeve van 'geïntegreerd medium-onderzoek'. In plaats van een geïsoleerde bestudering van elementen uit de communicatieketen zender - kanaal/boodschap - ontvanger achten zij het noodzakelijk lezersonderzoek en inhoudsanalyse direct met elkaar in verband te brengen.

In zijn 'Lezer, Krant en Politiek' onderzoekt Van Cuilenburg vooral wat de gevolgen zijn van verschillen in politiek opzicht tussen krant en lezer voor de binding van de lezer aan zijn krant en of lezers een krant kiezen op grond van een politiek-inhoudelijke afweging. Centrale vragen daarbij zijn dan op welke wijze lezers de politieke opstelling van hun krant waarnemen, wat het gevolg van verschillen op dit punt betekent voor de binding waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen lezers die wel een andere krant als vergelijking hanteren en zij die dat niet doen. Verder kijkt hij welke rol binding, het oordeel van de lezer over zijn krant, speelt bij de beslissing over de continuering van het abonnement. De gegevens voor het lezersonderzoek zijn met behulp van het NIPO verkregen door mondelinge enquêtes onder Tijd-lezers, Tijd-bedankers en om te zien in hoeverre de analyseuitkomsten generaliseerbaar zijn is tevens een aantal Telegraaf-lezers ondervraagd. Behalve De Tijd zijn nog 10 andere kranten aan inhoudsanalyse onderworpen (waarbij De Waarheid ontbreekt, hetgeen gezien de aard van de probleemstelling toch wel jammer is). In een 'excurs' wordt met de uitkomsten daarvan geprobeerd empirisch aan te tonen dat de politieke diversiteit van de nederlandse dagbladpers bevredigend is en dat daaraan door het verdwijnen van De Tijd weinig afbreuk is gedaan.

De politieke richting van de *lezer* is bepaald door een gewogen optelsom te hantieren van zijn opvattingen over vrijheid, gelijkheid en broederschap. Als indicatoren voor deze aan Kuipers politiekbegrip ontleende dimensionalisering zijn standpunten over actuele zaken waarover flinke meningsverschillen in de bevolking bestonden (en die dus maximaal tussen respondenten discrimineerden) genomen. Bij die